

לעלוי נשמת
דינה ליבא בת עטל ז"ל
עובדיה חיים בן רחל ז"ל
תנצב"ה

שקלא וטריא

סכום על דף היומי

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה מתקיימין
אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן
(שמערים שיתקיים תורתו) שנאמר
(משלי ח) אני חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא):

הידושים ל

עד איזה גיל הבן מקבל תוכחות

א"ל רבא לר' נתן בר אמי אדיך על צוארי דבריך כלומר בעוד שידך תקיפה על בנך, כשעדיין מקבל תוכחות, תוכיח אותו שישא אשה. פירש אחר תהא זהיר ללמדו לקבל תוכחות, להלן מובא עד איזה גיל ראוי להוכיחו.

[16 – 22] **משיטסר ועד עשרים וותרני**.

[18 – 24] **ואמרי לה מתמני סרי עד עשרים וארבעה**.

כתנאי חנוך לנער על פי דרכו: ר' יהודה ורבי נחמיה:

א. **חד אמר משיטסר ועד עשרים וותרני**.

ב. **וחד אמר מתמני סרי ועד עשרים וארבעה**.

חיוב אב ללמד את בנו תורה – בן בנו / ומה ללמדו

עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה?

אמר רב יהודה אמר שמואל כגון זבולון בן דן, תלמיד חכם שהיה בימיהם, **שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות**.

עתה מקשה עליו הגמרא מדוע חייב ללמדו עוד דברים חוץ ממקרא, ובנוסף מדוע מחויב ללמד את בן בנו:

(קושיא) מיתיבי למדו מקרא, מבאר רבא שהכוונה זו תורה בלבד ולא נביאים וכתובים, אין חובה עליו **ללמדו משנה** שמכאן הילך ילמד לבד.

(תירוצ) כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו, ולא כזבולון בן דן, דאילו התם מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות ואילו הכא מקרא לבד.

יש סתירה בין שני הפסוקים, שמפסוק אחד משמע שהחיוב הוא לבנו בלבד, ומהפסוק השני משמע שהחיוב הוא אפילו לבן בנו, להלן יובא מחלוקת תנאים כיצד ליישב את הסתירה והנפק"מ לגבי החיוב ללמד את בן בנו.

(קושיא) ואבי אביו מי מייחייב והתניא [1] ולמדתם אותם את בניכם ולא בני בניכם ומה אני מקיים והודעתם לבניך ולבני בניך **לומר לך שכל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות**.

(תירוצ) שמואל דאמר כי האי תנא:

[2] דתניא ולמדתם אותם את בניכם אין לי אלא בניכם, בני בניכם מנין ת"ל והודעתם לבניך ולבני בניך.

א"כ מה ת"ל בניכם - בניכם ולא בנותיכם.

אמר ריב"ל כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב.

גודל הזהירות ללמד את בנו

הגמרא מביאה שלוש עובדות הממחישים עד היכן היו נזהרים ללמד את בנם תורה:

- **רבי חייא בר אבא** **אשכחיה לריב"ל דשדי דיסנא ארישיה** סדין שאינו ראוי לעטיפת הראש וקא ממטי ליה לינוקא לבי כנישתא. **א"ל מאי כולי האי** שמהרת לצאת ככה?

א"ל מי זוטרי מאי דכתיב והודעתם לבניך וסמך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב.

מכאן ואילך רבי חייא בר אבא לא טעים אומצא בשר על הגחלים שהיו אוכלים בבוקר, **עד דמקרי לינוקא ומוספיה** כלומר היה חוזר עמו מה שלמדו אתמול ומוסיף ללמדו פסוק חדש.

- **רבה בר רב הונא לא טעים אומצא עד דמייטי לינוקא לבית מדרשא**.

אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא מאי דכתיב ושננתם לבניך **אל תקרי** ושננתם **אלא ושלשתם - לעולם ישלש אדם שנותיו:**

שליש במקרא, שלישי במשנה, שלישי בתלמוד ליומי ק"ה שבוע.

סופרים – שהיו סופרים אותיות בתורה

לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה:

תורה

חציין של אותיות של ס"ת : וא"ו דגחון.

בעי רב יוסף וא"ו דגחון: מהאי גיסא או מהאי גיסא ?

ואין לומר שיביא ספר תורה ויספור, למרות שהיו אנשים שבקאי בחסירות ויתרות, אבל אנו לא בקיאינן ולכן מסתפק רב יוסף.

חציין של תיבות: דרש דרש,

חציין של פסוקים: והתגלח.

בעי רב יוסף והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא ?

א"א להביא ספר לימנו' - בפסוקי נמי לא בקיאינן – ומוכיח:

דכי אתא רב אחא בר אדא אמר במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי [1] ויאמר יהוה אל-משה הנה אנלי בא אליך בעב הענן [2] בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם-בך יאמינו לעולם [3] וגד משה את-דברי העם אל-יהוה:

תהלים

חציין: יכרסמנה חזיר מיער - עי"ן דיער,

והוא רחום יכפר עון חצייו דפסוקים.

תנו רבנן חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוו

פסוקי ס"ת (5.888) אצלנו המספר עולה 5,845, יתר עליו תהלים שמונה חסר

ממנו ממנין הספר תורהדברי הימים שמונה.

[עד כאן דף ל עמוד א]

תנו רבנן ושננתם שיהו דברי תורה מחודדים בפין דהיינו שיחזור עליהם ויבדוק בעומקם שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו ק"י, אלא אמור לו מיד **שנאמר** אמור לחכמה אחותי את ומדע לבינה תקרא ר"ל תהא בקי בה כאחותך שאסורה לך. אי נמי מסיפא 'מודע לבינה' שתהא ידוע לך.

ואומר קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך שתהא רגיל ושגור בידך שתוכל להבין בהם בלי דיבור ואפי' ברמיזות יד ואצבע.

ואומר כחצים ביד גבור כן בני הנעורים שעיקר החידוד והשינון הוא בימי הנערות ומדה ימי הנעורים לימי לחץ. בפסוקים הבאים מצינו שחץ מתייחס לשינון:

ואומר חצי גבור **שנונים ואומר** חציך **שנונים** עמים תחתך יפלו.

ואומר יש בעלי בתים המונעים את הנערים מללמוד בביתם שאומרים שהם ממלאים ביתם אשפה, על זה אמר הפסוק אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער - מאי את אויבים בשער?

אמר רבי חייא בר אבא אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה מתוך שמקשים זה לזה אין זה מקבל דברי זה ואינם זדים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה **שנאמר** על כן יאמר בספר מלחמות

מלחמות ע"י ספר (לימוד) ה' את והב בסופה **אל תקרי** בסופה **אלא** בסופה ר"ל בסופה אהבה.

ק"י תוספות ד"ה אל תגמגם ותאמר לו. והא דאמר באלו מציאות (ב"מ דף כג): **דצורבא מרבנן משני בדיבוריה במסכ' אומר ר"ת דהיינו אם שואלים אותו אם למדת מסכת זו אל יתגאה לומר שלמדנה כלומר למדתי הרבה אבל אם שואלים אותו דבר הלכה או שצריך ללמוד ממנו מסכ' צריך שיהיו מחודדים בפיו שלא יגמגם בדבר ולא דמי להא דאמר (מסכת ד"א זוטא פ"ג) למד לשונך לומר איני יודע שמה תתבדה ותאחז דהיינו במילי דעלמא ואפילו בדברי תורה לא יאמר יודע אני דבר להתפאר בו בכך אלא מה שיודע יורה וילמוד לתלמידים:**

ניתן לקבל את סיכומו 'שקלא וטריא' השבועיים על הדף היומי במייל arielmarcus5518@gmail.com - נשמח לקבל הערות ותיקונים.

ק"י תוספות ד"ה לא צריכא ליומי. פירש בקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים משנה ושני ימים גמרא ולא נהירא דא"כ אכתי הוה מצי למיפרך מי ידע כמה חיי ונ"ל לפרש בכל יום יום עצמו ישלש על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה וגמרא ור"ת פ"י שאנו סומכין אהא דאמרין בסנהדרין (דף כד.) בכל בלילה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בכל בלול מכולם

הידושיין ל

מאי בינייהו? דאגמריה עיסקא מלמדו סחורה. לפי ת"ק מספיק כך, אבל רבי יהודה מחייב ללמד 'אומנות' דווקא שכמה פעמים אינו מוצא קונים ויש עדיין את החשש של ליסטות. **[משנה] כל מצות האב על הבן אנשים והנשים חייבין**

הגמרא מבארת את כוונת המשנה 'האב על הבן':
הכי קאמר כל מצות האב המוטלת על הבן לעשות לאביו אחד אנשים ואחד נשים חייבין.
מצות כיבוד אב ואם

דת"ר איש אין לי אלא איש אשה מניין? כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים. א"כ מה ת"ל איש? איש סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה אבל נתגרשה שניהם שוים.
השווה הכתוב כיבוד מורא וברכה (מקלל) של אב ואם למקום.

ת"ר:
כבוד אב ואם לכבוד המקום:
נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ה' מהונוך קטז.
השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום:
נאמר איש אמו ואביו תיראו ונאמר את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד.
השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום:
נאמר מקלל אביו ואמו מות יומת ונאמר איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו.

אבל **בהכאה ודאי אי אפשר** להשוות, שלא שייר הכאה כלפי מעלה.
וכן בדין להשוות לכיבוד, למורא ששלשתן שותפין בו – איש בלובן שבו, אשה באודם שבו, והקב"ה נופח את הנשמה ומראה, שמייה ודיבור.
ת"ר שלשה שותפין הן באדם: הקב"ה ואביו ואמו - בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני.

[עד כאן דף ל עמוד ב]

תורה תבלין ליצר הרע

ת"ר ושמתם: סם תם שלם שאינו חסר כלום: **נמשלה תורה כסם חיים - משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו 'בני כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך אפילו דברים שקשים למכה ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי' צמח"ס** כך הקב"ה אמר להם לישראל: בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלא אם תטיב לקח טוב שאת תתנשא על יצרך ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנא' לפתח חטאת רובץ ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו של היצר הרע בכך להחטיאו שנאמר ואלו תשוקתו ואם אתה רוצה לעסוק בתורה אתה מושל בו שנאמר ואתה תמשל בו.

גודל כח היצר הרע להחטיא את האדם

ת"ר קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו.
אמר רב יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר רק רע כל היום.

ואמר ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר אלהים לא יעזבנו בידו.

תנא דבי ר' ישמעאל בני אם פגע בכך מנוול זה יצר הרע משכחו לבית המדרש שהתורה תבלין ליצר: **אם אבן הוא, נימוח. ואם ברזל הוא קטן, מתפוצץ** שהתורה כאש המפעפע את הברזל שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע **אם אבן הוא נימוח שנאמר הוי כל צמא לכו למים ואומר אבנים שחקו מים:**

לאחר שהגמרא דיברה על גודל חיוב האב ללמד את בנו תורה, וכוחה של התורה נגד היצר הרע, חוזרת הגמרא לבאר את החיובים האחרים שמוטל על האב לדאוג לבנו: להשיאו אשה וללמדו אומנות ולהשיטו בנהר (יש אומרים), כדלהלן:

חיוב על האב להשיאו אשה

דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו **לאנשים** כלומר למרות שאינו בידו **ניתן לה מידי ולבשייה ונכסייה כי היכי דקפצו עלה אינשי.**

חיוב על האב ללמדו אומנות

אמר קרא שמקיש אומנות, לאשה ראה חיים עם אשה אשר אהבת: הגמרא מפרשת לפי שתי הבנות על איזה אשה הפסוק מתייחס:
אם אשה ממש היא - כשם שחייב להשיאו אשה, כך חייב ללמדו אומנות.
אם תורה היא - כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות.

יש אומרים אף להשיטו בנהר

מאי טעמא? חיותיה הוא.

מחלוקת בין ת"ק לרבי יהודה – עד היכן חיוב האב

רבי יהודה אומר כל שאינו מלמדו אומנות כאילו מלמדו ליסטות.
הגמרא שואלת מה בא רבי יהודה להוסיף:

וכפטיש יפוצץ מכח סלע כדאמר במדרש מעשה באחד שלקח סנפירינן לבודקו נתנו על הסדן והכה בקורנס נשבר הקורנס ונחלק הסדן והסנפירינן לא זז ממקומו.

קטז תוספות ד"ה כבד את ה' מהונוך. **בירושלמי** דורש מהונוך כמו **מחונך** משמע שהקפיד הקב"ה על כיבוד אב ואם יותר מכבודו שבכבודו הוא אומר כבד את ה' מהונוך דהיינו. **מחונך דמשמע ממה שחנך** כלומר אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור ובכיבוד אב ואם נאמר כבד את אביך ואת אמך דמשמע בין שיש לו ממון ובין שאין לו והיכא דלית ליה חייב לחזר על הפתחים לזון את אביו ואת אמו.

ניתן לקבל את סיכומו 'שקלא וטריא' השבועיים על הדף היומי במייל arielmarcus5518@gmail.com - נשמח לקבל הערות ותיקונים.

ק"ד המהרש"א מבאר יוצרו - שבראו לטובת האדם שיזכה על ידו אם ינצחו, מ"מ קראו רע שהרי מחשבת היצר זה לרעה.

קטז תוספות ד"ה אם ברזל הוא מתפוצץ. **תימה** דהא קרא משמע שהפטיש מופצץ סלע ומשברו וכן קשה בפרק דיני ממונות (סנהדרין דף לד.) דקאמר מה פטיש מתחלק לכמה ניצוצות אף דברי תורה מתחלק לכמה טעמים ושם גריס רשב"ם מחלק ול"ג מתחלק **יש שגורס כאן אם ברזל הוא מפעפע ואם סלע הוא מתפוצץ** שנאמר הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע שהאש מפעפע הברזל והפטיש מופצץ את הסלע ור"ת מפרש שהסלע משבר את הברזל וה"ק